

Stolpmonumentet i det förkristna Gamla Uppsala

En markering av en processionsväg
och/eller en rituell avgränsning?¹

Av Olof Sundqvist

Håkan Rydving var en av mina första lärare i religionshistoria vid Uppsala Universitet, i mitten av 1980-talet. Hans inspirerande föreläsningar och seminarier om samisk och fornnordisk religion har varit direkt avgörande för mitt yrkesval. Han framförde då, bland annat, att religionshistoriker inte uteslutande ska ägna sig åt skriftliga källor vid studiet av dessa religioner, utan även ta hänsyn till det arkeologiska materialet. Den principen har jag nu följt i närmare trettio år. I det som följer ska jag ta upp och diskutera en omfattande arkeologisk utgrävning i Gamla Uppsala, strax norr om nuvarande Uppsala i Sverige (se fig. 1).

Under de senaste årens utgrävningar i Gamla Uppsala har man hittat ett stolpmonument, som kan dateras till tidig Vendeltid (ca 600 e.Kr.) (Wikborg 2018; Wikborg & Göthberg 2018). De konkreta spår som påträffades på platsen var två långa rader av djupa och kraftigt stenskodda stolphål. Det genomsnittliga avståndet mellan stolpfundamenten var ca 6 meter i den norra raden och 5,85 meter i den södra raden. Stolparna antas ha varit fristående och deras diameter har varierat mellan 0,13 och 0,45 meter. Höjden på stolparna är osäker, men en beräkning utifrån det djupaste bevarade stolpfundamentet (1,5 meter) visar att den stolpe hålet hyst kan ha varit ca 7,5 meter lång och stuckit upp ca 6 meter över markytan. Den norra stolpraden som går i nord-sydlig riktning är spikrak

¹ Denna artikel är en förkortad och bearbetad version av Sundqvist 2018.

Fig. 1. Det gamla Sveinud i östra Mellansverige.

och sträcker sig ca 900 meter. Den södra stolpraden har en öst-västlig utsträckning och bör ha varit minst 700 meter lång (se fig. 2).

I anslutning till stolphålen påträffades även ett relativt omfattande fyndmaterial, bland annat 12 kg av deponerade djurben, från till exempel häst, nötkreatur, svin, får och get (Wikborg & Magnell 2018). Här fanns även artefakter deponerade, bland annat två kompletta keramik-kärl, två nycklar, en fibula, en amulettring, en förmodad remsölja och en kam. Parallellt med den södra stolpraden fanns också ett stråk av härdar, som eventuellt kan ha belyst monumentet eller använts vid tillagning av det (offer)kött som satt på de ben som återfanns i stolphålen.

Det finns tydliga indikationer på att detta storskaliga monument har haft en religiös och maktpolitisk betydelse. Dessa indikationer grundar sig dels på stolpradernas monumentalitet och lokalisering i anslutning till de stora kungshögarna och den berömda förkristna central- och kultplatsen *Uppsala* som omtalas i flera medeltida skriftliga källor (t.ex. Adam 4,26-27; *Óláfs saga helga* kap. 77, i *Heimskringla II*), dels på de fynd som påträffats i anslutning till de enskilda stolphålen, bland annat

Fig. 2. Till vänster, stolpradernas utsträckning norr och söder om Gamla Uppsala. Till höger, spåren av den norra stolpraden längs Vattholmavägen.

de deponerade djurbenen och föremålen. Som helhet är monumentet dock gåtfullt och mycket svårtolkat. Alla tolkningsförslag av dess betydelse och funktion måste betraktas som högst tentativa. I mitt bidrag kommer jag att presentera en möjlig tolkning, nämligen att stolparna utgjorde symboliska markeringar som flankerat en eller flera processionsvägar i anslutning till den förkristna helgedomen och centralplatsen i Gamla Uppsala. Jag kommer också diskutera möjligheten att stolpraderna utgör rituella avgränsningar av ett invigt område, det vill säga delar av en inhägnad till en helgedom/tingsplats. Dessa tolkningar behöver dock inte utesluta varandra, utan kan möjligtvis också kombineras.

Eftersom källmaterialet kring stolpraden är så fragmentariskt kommer jag i föreliggande studie bygga upp hypoteser med stöd av komparativt material och ett jämförande tillvägagångssätt, som också

inbegriper vissa religionshistoriska generaliseringar. Det arkeologiska fyndet i Gamla Uppsala jämförs således med information om förkristen religion och riter från skriftliga och arkeologiska källor som rör hela det germanska området. Tillsammans har dessa källor ett omfattande tidsdjup som sträcker sig från romersk järnålder till tidig medeltid (ca 100-1100 e.Kr.). I dessa källor kan man genom jämförelser finna vissa återkommande mönster av religiösa föreställningar och riter som kan ha varit vitt geografiskt utbredda och förekommit bland nordbor och germaner under mellersta och yngre järnåldern. Den information som finns i de källor som anknyter till stolpmonumentet, Gamla Uppsala och Mälardalen har dock vägt tyngst i mina tolkningar och slutsatser.

SYMBOLISKA VÄGMARKERINGAR

Den norra stolpraden som går i närmast nord-sydlig riktning är spikrak och följer Vattholmavägen i närmare 900 meter (fig. 2) (se Wikborg 2018). Enligt det historiska kartmaterialet har denna väg legat just där åtminstone sedan mitten av 1600-talet (Beronius Jörpeland m. fl. 2013). En äldre väg har troligen också legat där. Arkeologiska källor talar för det (se Wikborg & Göthberg 2018). I norr begränsas stolpraden av ån Samnan, där landskapet tycks utforma en sänka som skulle vara passande för en väg och ett naturligt vadställe, som kan ha hög ålder. I söder finns en tydlig avslutning och där flankeras stolpraden av en bebyggelse från järnåldern. Här har således stolparna nått gårdar och hus. Den södra stolpraden har en närmast öst-västlig utsträckning och har minst varit 700 meter lång (fig. 2). Den sträcker sig så vitt jag vet inte längs någon historiskt känd väg (se Wikborg & Göthberg 2018).

Alexandra Sanmark (2015) har tolkat den norra stolpraden som del av en processionsväg och en rituell avgränsning av tingsplatsen i Uppsala, medan hon uppfattar den öst-västliga raden som enbart en avgränsning. En 156-meter lång processionsväg, flankerad av en stolprad från järnåldern har, enligt Sanmark även funnits vid Anundshög i Västmanland. Liksom den norra stolpraden i Uppsala kan även den ha fungerat som en rituell avgränsning av en tingsplats. Enligt Sanmark inramade

dessas stolprader tillsammans med vattendrag, gravhögar och andra rituella inhägnader ett slags ”symboliska öar” som fungerade som tings- och kultplatser (om tingstraditioner i Uppsala, se Sundqvist 2002:100). Förslaget att den nord-sydliga stolpraden flankerar en ceremoniväg mot helgedomen i Gamla Uppsala måste betraktas som rimligt. Monumentet kan eventuellt symboliskt markera själva infarten till centralplatsen från norr. Det är möjligt att monumentaliteten av Gamla Uppsalas elitbebyggelse och kungshögar vänder sig mot norr (Gräslund 1993:184). Likt monumenten i Gamla Uppsala och vid Anundshög har även stolpraderna vid Degeberga, Skåne och Rösaring, Uppland troligen flankerat processionsvägar (jfr Björk & Wickberg 2015; Damell & Östmark 1986; Bratt & Andersson 2000). På samtliga dessa platser förekommer även samtida aristokratiska gravar.

I det som följer kommer jag att sätta in den hypotetiska stolpflankerade processionsvägen i Gamla Uppsala i några olika rituella kontexter, som kan hänga samman processioner, för att mer tentativt pröva mig fram till en möjlig tolkning. (Om processioner bland förkristna nordbor, se t.ex. Hultgård 2001; Nygaard & Murphy 2017 och fig. 3. Om processioner mer allmänt, se Lang 2011). Ronald Grimes (1987:1) definierar procession som “the linearly ordered, solemn movement of a group through chartered space to a known destination to give witness, bear an esteemed object, perform a rite, fulfill a vow, gain merit, or visit a shrine... [t]he ritual space of a procession is linear.” Jag ansluter mig till den definitionen, men även till Nygaards & Murphys (2017) uppfattning att processioner även kan vara cirkulerande och inte enbart linjära, samt att de kan göra uppehåll på vissa rituella platser.

EN VÄG FÖR RELIGIÖSA PROCESSIONER

Religiösa processioner med kultbilder längst särskilda ceremonivägar var vanliga under antiken i medelhavsområdet. Dessa vägar kunde även flankeras av höga kolonner, vilket till exempel förekom i anslutning till *via sacra* i Rom under Neros tid (Hammond & Scullard 1970, 1118f.). Klassiska källor rapporterar att liknande processioner förekom bland

germanfolk, men vi saknar där utförliga uppgifter om processionsvägnas lokalitet och utformning. Tacitus nämner i *Germania* kap. 40 (98 e.Kr.) att stammar i de norra delarna (troligen Slesvig-Holstein-området) gemensamt ägnade sig åt processioner i anslutning till en kultfest där gudinnan Nerthus, eller Moder jord (... *Nerthum, id est Terram matrem*) ärades. På en ö i oceanen (vanligtvis tolkad som en av de danska öarna runt Jylland) hade Nerthus en invigd vagn, som var täckt av ett kläde, och som var placerad i en ”helig (ren) lund” (*castum nemus*). Endast en präst (*sacerdos*) hade rätt att röra vagnen och det var han som visste när gudinnan var närvarande i helgedomen. Med djup vördnad ”ledsagar han henne, när hon kommer åkande, dragen av kor. Glada äro dagarna då, festsmyckade alla de platser som hon aktar värdiga att besöka och gästa” (övers. Önnersfors). Under dessa festdagar höll man fred och älskade. Samme präst visste när gudinnan var mätt på samvaron med de dödliga och skulle återföras till helgedomen. Men innan dess skulle vagnen, klädet och själva kultbilden tvättas i en sjö, som ligger i hemlig avskildhet. Uppdraget utfördes av trälrar (*servi*), vilka samma sjö strax därpå drog ner i sitt djup.

Tvagningsceremonin i sjön har stundtals tolkats som en reningsrit lik den som Ovidius omtalar i anslutning till den romerska *Magna Mater*-kulten (se *Fasti* 4.337-346; jfr 4.185-186). Det är möjligt att Tacitus skildring kan ha tagit intryck av den beskrivningen eller andra berättelser om *Magna Mater* och de processioner som utfördes för att ära henne (jfr Much 1967; Timpe 1992; Hultgård 2001). Här kan således föreligga en *interpretatio romana*, det vill säga att Tacitus tolkade den germanska religionen genom sina romerska glasögon, då han beskrev Nerthus som *Magna Mater*. Forskare, som Jan de Vries (1956-57: §§319-322), har dock hävdat att flera inslag i Tacitus text kan bygga på autentiska uppgifter, till exempel den rituella processionen i fruktbarhetens tjänst. Även skildringen av den sjö i vilken tvagningen utfördes kan betraktas som trovärdig. Denna sjö beskrivs med uttrycket *secretus*, det vill säga att den var ’undagömd’, ’avstängd från tillträde’ eller ’avsides liggande’. Den beskrivningen syftar antagligen på att sjön faktiskt låg i närheten av den heliga lunden, inom tempelområdet, som troligen

var avskilt och inte kunde beträdas av allmänheten utan restriktioner (jfr Much 1967). Det verkar således som om processionsvägen fanns i direkt anslutning till Nerthushelgedomen. Men någon bestämd processionsväg omtalas inte explicit i texten. Kanske föreligger här ändå vissa likheter med situationen i Gamla Uppsala. Stolpraden i norr, som kanske flankerade en processionsväg in mot bebyggelsen, tycks precis som vägen i Nerthusskildringen också ha funnits i direkt anslutning till en helgedom. Denna helgedom bör ha funnits där under tidig Vendeltid då kungshögarna anlades. I senare källor, till exempel i Adam av Bremens text, omtalas även en helig lund nära Uppsalatemplet (*in lucum, qui proximus est templo*) (4,27), vilken också skulle kunna utgöra en parallell till Nerthusskildringen hos Tacitus där det talas om en *castum nemus*. Enligt Tacitus tycks Nerthus-helgedomen ha varit både start- och slutpunkt för en ”cirkulerande procession” som hade flera stopp längs vägen vid rituella platser (se Nygaard & Murphy 2017). Även Uppsalahelgedomen, med den hypotetiska processionsvägen, kan ha varit start- och slutpunkt för en liknande ”cirkulerande procession”. I båda fall skulle det kunna handla om processioner som utgjorde rituella led i en fruktbarhetskult.

I de fornisländska källorna omtalas processioner med gudabilder i fruktbarhetens tjänst, som utfördes i Uppsalatrakten. Det finns en sen tradition i *Óláfs saga Tryggvasonar (Flateyjarbók I:337-339)* (ca 1390), kallad *Gunnars þáttr Helmings*, om Gunnar Helming, som efter en konflikt med den norske kungen vistades i Svetjud. Gunnar mötte där en kvinna, som var ”Frös hustru”. Frö (*Freyr*) själv, uppträdde i form av en kultbild, som var så full av magi att Djävulen själv talade direkt ur den. Frös hustru styrde över helgedomen där statyn förvarades, och där fick Gunnar skydd. Då guden skulle förbättra årsväxten för människorna fick Gunnar följa med dem på gästabud. Frö satte sig med sin hustru i en vagn, och deras tjänare Gunnar, fick gå framför vagnen med dragdjuren. Under resan hamnade Gunnar i strid med Djävulen i kultbildens. Efter att ha besegrat honom, tog han gudens plats i vagnen. Han satte på sig gudens kläder och utstyrsel och bad kvinnan se honom som ”Frö”. Då ”Frö” kom till människorna i bygderna blev hans hustru ha-

vande vilket folket gillade. Svearna talade då om gudens förmåga att ge gott väder och god årsväxt och nyheten om offergudens makt spreds till kung Olav i Norge, som bjöd hem ”Frö” och hans maka till sitt hov, där de båda lät döpa sig. Trots att denna berättelse omfattar uppenbara kristna *topoi*, till exempel Djävulens roll i samband med omvändelsen, så har många forskare också pekat på mer genuina inslag i berättelsen (t.ex. Turville-Petre 1964:247). Man har bland annat räknat med att den ceremoniella resan med Frös kultbild på en vagn i syfte att främja växtligheten, skulle kunna vara ett sådant inslag. Som stöd för detta har man hänvisat till Tacitus och *Germania* kap. 40. Flera forskare menar att Nerthus var en fruktbarhetsgudinna (en *Terra Mater*) (t.ex. de Vries 1956–57:§§319, 448). Hennes namn har etymologiska beröringspunkter med namnet på Frös far, fruktbarhets- och vanaguden Njord (Njörðr) (Much 1967:450–452; Vikstrand 2001). Här skulle det således föreligga ett samband. I berättelsen om Gunnar omtalas inte explicit någon ceremoniväg, men indirekt kommer det fram att ”Frö” och hans vagn gick mellan de platser där man höll gästabud (*veizlur*) i Svetjud, det vill säga kultplatser, som Uppsala. Men processionsvägen i både *Germania* och *Gunnars þáttr Helmings* tycks ha varit betydligt mer omfattande än den hypotetiska 900 meter långa stolpflankerade vägen i Uppsala.

Andra fornvästnordiska traditioner indikerar att liknande processioner förekom i det förkristna Svetjud. I *Hauks þáttr hábrókar* finns en tradition som omtalar att Lytir, som kanske är identisk med Frö, drogs av hästar i en vagn till en hall i Uppsala i samband med divinations- och offerriter (*Flateyjarbók* I:579f.) (se Strömbäck 1928). Vanligtvis anser man att denna berättelse har ett lågt källvärde eftersom den uppträder enbart i en ung handskrift och dessutom innehåller fiktiva inslag. Det finns dock en del aspekter i den som kan betraktas som ålderdomliga, till exempel processionen med gudomen i vagnen vid Uppsalahelgedomen (Sundqvist 2002). Möjligtvis skulle den hypotetiska processionsvägen vid norra stolpraden och den stora vendeltida hallen (50 m lång) som påträffats i Gamla Uppsala (Ljungkvist & Frölund 2015) kunna hänga samman med den typen av riter.

EN KUNGLIG PROCESSIONSVÄG

Man skulle också kunna tänka sig att den norra stolpraden i Gamla Uppsala flankerade en processionsväg som kungar red i samband med installationsceremonin eller vid andra högtider. Stolparna och riten skulle då vara symboliska uttryck för den politiska makten. En så kallad "Königsumritt" är välbelagd i de medeltida landskapslagarna, men är inte unik för skandinaviska förhållanden (Schmidt 2001). Frankiska kungar gjorde ceremoniella resor i de olika provinserna redan under 500-talet. Enligt den frankiska krönikören Einhard (800-tal), skulle de merovingiska kungarna dras i en vagn i sitt rike till de olika tingsplatserna vid trontillträde (Einhardi Vita Caroli Magni, kap.1, s. 3). Även senare skulle kungarna cirkulera till olika tingsplatser i samband med tillträdet. De skulle ofta väljas på en plats, men krönas på en annan plats. Den så kallade *Eriksgatan*, som medeltida svenska kungar red i samband med installationen vid Mora ting, söder om dagens Uppsala, kan utan tvivel betraktas som en sådan procession längs en ceremoniell väg till de olika landstingen (jfr Hasselberg 1959). Den beskrivs delvis i *Äldre Västgötalagen* (ca 1225) och mer fullständigt i *Upplandslagen* (1296) och *Magnus Erikssons Landslag* (1350). Mycket talar för att dessa beskrivningar av *Eriksgatan* omfattade flera rituella inslag som kan bygga på en äldre tradition (de Vries 1956-57:§322). Tagandet av kung, som genomfördes av representanter för de uppländska folklanden vid Mora, på gränsen mellan Attundaland och Tiundaland, kan bygga på äldre traditioner (jfr Liedgren 1966). Den medsols (*raetsøles*) rituella ritten längst en bestämd processionsväg från Uppsala till Strängnäs, Svintuna, Holaved, Junabäck, Ramundeboda, Uppbåga bro, Östens bro och tillbaka till Uppsala, samt dömandet till kung vid de olika landstingen, har däremot ett yngre datum. Den hänger samman med det medeltida kungadömet och landskapsfederationen. Ett sent datum gäller också för riten som nämns i *Upplandslagen: til krunu wighiaes .i. upsalaē kirkiu* (Sundqvist 2002).

Eriksgatans och den rituella rittens ursprungliga omfattningar har diskuterats. En del forskare menar att förleden i namnet *Eriksgata* innehåller en gammal betydelsebärande kompositum **aina-rīk(i)aR*

’ensam mäktig, enväldig, ensam konung’ (jfr Janzén 1947; Modéer 1964). Den skulle kunna syfta på ett slags federationskung som härskade över ett ”sammanfogat rike” (Hasselberg 1959). Den andra leden, fornsvenskans *gata*, är gammal och betyder ’väg’. Sammansättningen skulle således kunna syfta på en mer begränsad rituell färd som gick till de viktigaste (*hundare*-)tingen i den gamla federationen av svear kallad Svetjud (jfr Andersson 2004; 2005), där kungen skulle dömas till kung av lagmännen. (Gamla) Uppsala var en av dessa tingsplatser. Stefan Brink (2000) har noterat förekomsten av vissa typer av monument vid äldre tingsplatser i Mälardalen som tycks ha legat i anslutning till *Erikskatan*. Många gånger visar de upp ett återkommande mönster, till exempel en tingshög tillsammans med runstenar och andra resta stenar. *Aspa löt* i Ludgo sn, det vill säga den under vikingatid nyanlagda tingsplatsen för *Rönö hundare*, har den strukturen (Vikstrand 2015). Där finns en hög som kallas *Tingshögen*, runstenar, och andra resta stenar bredvid vägen. På Sö 137 vid Aspa bro kan vi läsa att stenen står ”på tingsplatsen” (*ā þingstaði*). En liknande struktur kan också iaktas vid tingsplatsen i *Siende hundare*, Anundshög, nära Västerås, det vill säga en plats lokaliserad i anslutning till *Erikskata*. Där finns en väg med en vikingatida runsten, resta stenar och ett äldre stolpmonument (ca 375-550) (jfr Sanmark 2015). Även vid tingsplatsen på Mora äng, söder om Uppsala, har man hittat spår av en möjlig processionsväg nära Juthögen från järnåldern (Larsson 2010; 2013). Kanske indikerar dessa monument vid de gamla tingsplatserna att delar av den *Erikskata* som omtalas i landskapslagarna fanns redan under sen vikingatid eller tidigare. Det är ju också möjligt att dessa forntida platser på ett relativt sent stadium blev associerade med den processionsväg som i de medeltida källorna relaterades till *Erikskatan*. Hursomhelst ger monumenten vid de gamla tingsplatserna i Mälardalen stöd för forntida processionsvägar, vilket skulle kunna jämföras med situationen i Gamla Uppsala. Där restes faktiskt en runsten (U 986†) vid den tänkta processionsvägen nära Samnan under 1000-talet, det vill säga ca 900 meter från ”Tingshögen” i Gamla Uppsala. I Uppsala fanns enligt Snorre Sturlasson ”alla svears ting” (*þing allra Svía*) (se *Óláfs saga helga* kap. 77, i *Heimskringla* II).

VÄG FÖR BEGRAVNINGSPROCESSIONER

Eftersom stolpmonumentet i Gamla Uppsala är samtida med kungshögarna skulle man även kunna sätta det samman med kungliga begravningsceremonier. Även vid stolpradslokalerna i Degeberga, Anundshög och Rösaring finns högstatusgravar i anslutning till hypotetiska ceremonivägar, vilket skulle kunna tyda på att stolpmonumenten hade en funktion i samband med aristokratiska begravningar rent allmänt under yngre järnåldern (se Wikborg & Göthberg 2018). Möjligtvis utfördes storslagna processioner och ceremonier vid dessa monument då döda kungar och härskare lades i gravarna. En rituellt ritt omtalas i samband med förkristna begravningar bland germanfolk i samtida källor. Riter där de förnämsta red runt den döde, i ett slags cirkulerande procession, och sjöng klagokväden finns till exempel belagda i det fornengelska Beowulfkvädet som vanligtvis dateras till tiden mellan 700 och 1000 e.Kr. I slutet av kvädet dör Beowulf och hjältens lik lades på ett gravbål. Därpå restes gravhögen och krigarna utförde en ceremoniell ritt runt högen och klagade sin sorg med minneskväden (*Beowulf* 3168ff.). Förutom att underlätta övergången från denna världen till den andra hade denna passagerit troligen också ett maktlegitimerande syfte. Denna ambulerande ritt kan dock knappast sättas samman med stolpraden i Gamla Uppsala.

Begravningsprocessioner uppträder i mytiska sammanhang i de norra traditionerna. Dessa riter kan på ett bättre sätt relateras till stolpmonumentet i Gamla Uppsala. I *Gylfaginning* 49 beskriver Snorre Sturlasson en mytisk procession med hästar och vagnar i samband med den högborne asaguden Balders begravning. Snorre har troligen använt skaldedikten *Húsdrápa* (ca 980) som källa för sin skildring. Den vikingatida skalden Ulv Uggesson (*Úlfr Uggason*) beskriver där bilder som fanns snidade på en vägg i en hallbyggnad som tillhörde Olaf påfågeln Hoskuldsson (*Óláfr pái Høskuldsson*) på Island:

(7) *Ríðr á þorg til borgar/ þøðfróðr sonar Óðins/ Freyr ok fólkuðm stýrir/ fyrst ok gulli byrstum.* (8) *Ríðr at vilgi viðu/ viðfrægr – en mér líða –/ Hrop-tatýr – of hvapta/ hróðrmál – sonar báli.* (9) *Þar hykk sigrunni svinnuð/*

*syłs valkyrjur fylgja/ heilags tafns ok hrafna./ Hlaut innan svá minnum.
(10) Kostigr ríðr at kesti/ kynfróðs þeim er goð hlóðu/ hrafnfreistaðar hesti/
Heimdallr at mǫg fallinn.*

(7) Den kampkunnige Frö rider först på en gyllenborstad galt till Odens sons [Balders] borg [gravbål] och leder folken. (8) Den vittberömda Hrop-tatyr rider till sonens vida bål, och över mina läppar strömmar lovpriset [skaldskapen]. (9) Där vet jag att valkyriorna följer det kloka segerträdet [krigaren; här Oden] och korparna till det heliga likets [Balders] dryck [blodet]. Sådana minnen kom inne. (10) Den värdige Heimdal rider sin häst till bålet som gudarna reste efter den mycket vise korpprövarens [Odens] fallne son [Balder].

(Text och övers. Malm & Johansson. Strofnurreringen från Finnur Jónsson, Skj B1:129.)

Denna mytiska tradition indikerar att processioner förekom i samband med begravningar av högättade individer i vikingatidens Skandinavien. Kanske är det en sådan begravningsprocession som avbildas på de vikingatida textilerna från Oseberggraven i Norge med hästar, vagnar och fotfolk. I anslutning till ceremonivägen finns även en lund med människor hängande (offrade?) i träden (fig. 4) (Ingstad 1992a/b/c). Det är lockande att se detta som en parallell till Adams beskrivning av offerlundan i Uppsala (4,26–27). Vi kan inte utesluta att monumentala gravar, heliga lundar och stolpflankerade processionsvägar har varit återkommande rituella element vid aristokratiska kultplatser i det förkristna Norden och så även i Gamla Uppsala. Enligt Simon Nygaard och Luke John Murphy (2017) var de germanska begravningsprocessionerna linjära, det vill säga de gick från A till B. Kanske utgör ovan nämnda stolplokaler vid Gamla Uppsala, Anundshög, Degeberga och Rösaring spår av sådana processioner. I Gamla Uppsala skulle processionsvägen ha inletts vid Samnan, fortsatt längs den norrsydliga stolpraden och avslutats vid kungshögarna.

Fig. 3. En förmodad procession på bildstenen från Tängelgårda, Gotland. Vendeltid (550–750 e.Kr.).

Fig. 4. Rekonstruktion av bildväv från Oseberg, Tønsberg i Norge. Scenen tolkas som en rituell procession där bland annat hästdragna vagnar ingår. Akvarell av Mary Storm. Foto: Eirik Irgens Johnsen. CC BY-SA 4.0.

RITUELLA AVGRÄNSNINGAR AV ETT INVIGT OMRÅDE

I *Fornvännen* ger Lena Beronius Jörpeland och hennes kollegor (2013:281) följande förklaring till stolpmonumentet: ”Tillsammans med norröna källor, offerdepositioner och gravplatser är monumentet också ett nyckelobjekt för att förstå Gamla Uppsalas sakrala dimension. Det kan uttydas som en invigning och markering av en helig plats, och som sådan blir relationen till andra element i landskapet, exempelvis våtmarker viktig.” Jag har själv varit inne på en liknande tolkning (Sundqvist 2013). Man skulle således kunna tänka sig att stolpraderna var del av ett hägn som avgränsade en större rituell anläggning (Sanmark 2015; Wikborg & Göthberg 2018).

De tre kungshögarna i Gamla Uppsala, tillsammans med den stora gästabudshallen, vittnar om att platsen redan under tidig Vendeltid var ett viktigt härskarsäte. Kanske indikerar gravhögarna och hallen, tillsammans med stolpraderna, också om att man redan under denna tid betraktade platsen som en helgedom med ett större tempelområde. Det är möjligt att detta ”invigda” område motsvarar det *delubrum* ’tempelområde’ som omtalas i skolion 139 i manuskriptet A2 till Adams text. Detta skolion nämner att det på slät mark belägna tempelområdet avgränsas av berg: ”tempelområdet, som är beläget på slät mark, har berg (*montes*) placerade omkring sig liksom en teater”. Visserligen har detta skolion karaktären av en *interpretatio romana*, när författaren tolkar informanternas muntliga rapporter med bilden av en klassisk amfiteater. Men kanske hade han uppfattat att gravhögarna (benämnda *montes*) utgjorde en del av en större tempelanläggning, som i äldre tider även kan ha omgärdats av stolpraderna.

Det finns tydliga indikationer på att helgedomar från järnåldern i Mälardalen hade rituella avgränsningar och ingärdade områden, som på inga villkor fick kränkas av våld och vapen. På *Helgö* fanns under yngre järnåldern en gästabudshall, men också en offerplats under bar himmel (Zachrisson 2004; 2010). Namnet *Helgö* betyder ’den heliga ön’ och innehåller adjektivet *helagher* (jfr fisl. *heilagr*), som betyder ’fredad’, ’helig’, eller ’vigd’ (jfr Vikstrand 2001). Under äldre Vendeltid, placerades en ensam stolpe centralt på en stenig sluttning nära gästabudshal-

len. I anslutning till den fann man deponerade föremål. I tidig vikingatid byggde man också en treuddig stensättning, som placerades rakt ovanpå stolphålet. I anslutning till ett kulturlager under stensättningen påträffades bröd, deglar, kirurgiska instrument, svepaskar, broddar och brynen med mera. Inte långt från treudden, vid en kal klippa och längs en sträcka av 20 meter, hittades 30 amuletringar av järn. Wilhelm Holmqvist tänkte sig att de antingen avsiktligt hade placerats där, eller så hade de kastats mot klippan och fallit ned vid dess fot (1980:56). I samma område påträffades ”en palissadkonstruktion” som bestod av en stenrad och en parallell rad med stolphål. Fynden som hittats där utgjordes av ett stycke ringguld, och ett antal större järnföremål såsom hammare, skära, järnbeslag, pilspetsar, sax, samt 16 amuletringar (Zachrisson 2010). Torun Zachrisson föreslår att ”klippan kan ha varit avgränsad från de närliggande husen, dels av en träpalissad, dels möjligen av utomhushärdar. Amuletringarna kan ha suttit på den hägnad av trä som har omgärdat platsen” (Zachrisson 2010:84). En kultplats med en inhägnad har även påträffats vid Lilla Ullevi i Uppland (Bäck et al 2008). Man har där funnit stolphål, kokgropar, härdar och 65 amuletringar. Namnet *Ullevi* utgår från ett fornsvenskt *Ullarvi där förleden innehåller genitivformen av gudanamnet *Ull* och efterleden kultplatsbenämningen *vi* (Vikstrand 2010). Allt talar för att de resta stolparna på platsen avgränsade ett invigt område. Denna konstruktion, liksom den på Helgö, var dock betydligt blygsammare än stolpmonumentet i Gamla Uppsala. Det är ändå slående att en amuletring även uppträdde i ett stolphål vid den norra stolpraden i Gamla Uppsala (se Wikborg & Magnell 2018).

I den fornvästnordiska litteraturen talas det om att man på tingsplatser hade stora områden för lagrätten som var omgärdade av så kallade *véþond*, ’fridsband’. Dessa band var ibland fästade på stolpar gjorda av hassel. Platsen innanför avgränsningen uppfattades som ett slags helgedom och kallades *vé* på fornisländska. Där var man tvungen att iaktta rituella restriktioner. På den platsen fick man inte bära vapen och man fick inte heller begå våldshandlingar där. Där rådde således ett slags frid (*þinghelgi*, *grið*, *fríðr*) (Sundqvist 2016). I *Den äldre Frostathings-Lov* uppträder termen *véþond* (NGL 1:127f.). Lagen rapporterar att fridsbanden

sattes upp vid Logtu på Frosta, Trøndelag, runt den ”heliga” plats där tingsförsamlingen möttes. Precis som det hypotetiskt ingärdade tempelområdet i Gamla Uppsala verkar det som om platsen vid Logtu var omfattande. Lagen påpekar att fyrtio män från varje fylke (*fylki*) i Inn-Trøndelag ($4 \times 40 = 160$ män) ska utses till tinget och sextio män från varje fylke i Ut-Trøndelag ($4 \times 60 = 240$ män). Innanför ”fridsbanden” satt således fyrahundra män. Området med representanter från alla åtta fylken kunde betraktas som ett mikrokosmos av hela Trøndelags sociala gemenskap. Här fanns således alla som stod under *Frostupingsløg* eller *Brøndaløg* ’tröndernas lag’ representerade.

Liknande avgränsade stora områden fanns även vid andra tingsplatser. Enligt *Egils saga* kap. 56 tycks tingsplatsen vid Gula på Vestlandet i Norge ha haft ett sådant invigt område. Det sägs där att ängen var slät vid tingsplatsen och att hasselstänger var nedstuckna i ring. Vid dem var ett snöre fäst som kallades fridsband (*véþond*). Innanför ”fridsbanden” satt representanter från alla fylken som stod under Gulating, det vill säga de trettiosex domarna från Fjordane, Sogn och Horda. Precis som vid Frostatinget utgjorde de ett representativt urval och ett slags mikrokosmos av hela samhället. Liknande förhållanden kan ha förekommit vid ”svearnas ting” i Uppsala, där folk och representanter för de olika lagsagorna kan ha samlats på det avgränsade ”tempelområdet”, som enligt Adam var ”beläget på slät mark”. Vi kan således inte utesluta att de två stolpraderna i Gamla Uppsala utgjort rituella avgränsningar och ett slags ”hägn” till ett rituellt invigt område ämnat för tings- och kultförsamlingen vid de juridiska och religiösa sammankomsterna. Den norra stolpraden kan dessutom ha flankerat en processionsväg i samband med religiösa och/eller kungliga ceremonier.

ANDRA MÖJLIGA TOLKNINGAR

De spår som finns kvar av monumentet i Gamla Uppsala är ca 270 stenskodda stolphål och rester av trästolpar, som sannolikt varit både stora och höga. I flera stolphål påträffades också obrända djurben, tänder och käkar från häst, nöt och svin, samt ett hundskelett. Där fanns även brända

ben, bland annat av ett komplett svin. Dessutom fanns där artefakter, till exempel två krukor. De nedlagda djurbenen och artefakterna för tankarna till religiösa ceremonier och offerriter. Eftersom en stor del av de deponerade benen kom från häst, nöt, får/get och svin måste vi också räkna med att köttet från dem kan ha konsumerats under ceremoniella måltider vid de religiösa sammankomsterna (jfr Wikborg & Magnell 2018).

Om man tänker sig varje stolpe som en enskild företeelse, skulle man kunna tolka dem som kultiska representationer av en ”världsspelare/världsaxel” (*axis mundi*), det vill säga en typ av kultobjekt som förekommer i många kulturer och religioner. Även hos germaner och nordbor fanns sådana föreställningar, inklusive varianten ”världsträdet” (Drobin & Keinänen 2001; Andrén 2014; Sundqvist 2016). Bland germanfolken anses ”världspelaren” som kultobjekt främst vara belagd hos saxarna. Mest berömd är *Iriminsul*, som beskrivs av Rudolf av Fulda (ca 865): ”De [saxarna] dyrka grönskande träd och källor. Även dyrka de en trädstam av icke ringa storlek, rest i höjden under bar himmel; på sitt modersmål kalla de den Irminsul, varmed på latin menas en världsspelare emedan den upprätthåller allt (*Fronosis arboribus fontibusque venerationem exhibebant. Truncum quoque ligni non parvae magnitudinis in altum erectum sub divo colebant, patria eum lingua Irminsul appellantes, quod Latine dicitur universalis columna, quasi sustinens omnia.*)” (Clemen, Fontes, 61; övers. Palm 1948). Namnet *Irmin-sul* (fisl. **jǫrmun-* + *súla*) betyder ’den stora stocken, pelaren’ eller ’den heliga pelaren’ (Simek 2006). Liknande kultobjekt med kosmisk symbolism har även förekommit på nordiskt område (se översikt i Drobin & Keinänen 2001). *Hervarar sagas* U-version omtalar ett möjligt ”offerträd” vid svearnas tingsplats, kanske i Uppsala: ”En häst leddes då fram på tinget, höggs i stycken och delades ut för att ätas, medan offerträdet rödfärgades med blodet (*en roðit blóðinu blótré*)” (red. Turville-Petre, 71). Huruvida begreppet *blótré* i texten syftar på ett träd är en aning osäkert. En möjlighet är att det är offerställningens (fvn. *vé-stallr*, *stallr*, *stalli*) trä som rödfärgades (jfr Hultgård 1993), eller ett slags kultpelare där man hängde delar av offerdjuret (jfr Drobin & Keinänen 2001). I skolion 138 till Adams text omtalas ett mäktigt träd i

anslutning till templet i Uppsala, som sträcker ut sina grenar vitt och brett och som alltid är grönt, både vinter och sommar. Denna notis skulle möjligtvis tala för att termen *blóttre* i *Hervarar sagas* syftar på ett (kosmiskt) träd. Ett sådant träd behöver inte alltid ha varit ett reellt träd som det man hittade resterna av under Frösö-kyrka (Magnell & Iregren 2010). Enligt Anders Andrén (2014), kan de så kallade treuddarna, som påträffats på flera håll i Sverige, tolkas som symboliska uttryck för det mytiska världsträdet *Yggdrasil*, med dess tre rötter. En sådan konstruktion med kulturlager och föremål från vikingatid fanns precis bredvid hallen på Helgö (jfr Zachrisson 2004). Under treudden fanns ett ensamt stolphål med föremål som är daterade till Vendeltid. Stolpen som satt i hålet kan ha varit en kultpelare, lik Irminsul.

Det är således fullt möjligt att vi på Helgö och Frösön har ett rituellt mönster som påminner om Uppsala, nämligen en kultplats med ceremonibyggnader och ett slags *axis-mundi*-symboler. I Uppsalakontexten tycks offer av häst ha varit väsentligt i anslutning till den typen av symboler. Till exempel Adam (4,27) och *Hervarar saga* omtalar hästoffer vid respektive den heliga lunden och i anslutning till ”offerträdet”. Vid stolphålen i södra stolpraden var hästben och hästtänder helt övervägande med 83 procent av alla identifierade ben- och tandfragment. Häst var också dominerande sett till samtliga stolpfundament, med en förekomst i nästan hälften (46 procent) av alla ben- och tandfynd (Wikborg & Magnell 2018). Av de hästben som hittills analyserats genom DNA kom samtliga från hingstar. Adam påpekar att offren i Uppsala (bl.a. hästar) var av ”manligt kön” (*quod masculinum est*) (4,27). Även i kungasagorna omtalas hästens betydelse vid de offentliga offerfesterna under vikingatiden. Enligt Snorres *Hákonar saga góða* kap. 14-18 offrade man hästar, tog vara på offerblodet och konsumerade köttet under kommuniionsmåltiderna vid helgedomarna i Trøndelag, Norge (se Sundqvist 2016).

KONKLUDERANDE DISKUSSION

Det finns således en möjlighet att tolka de enskilda stolparna i Gamla Uppsala som ett slags *axis-mundi*-symboler. Det som talar emot den

tolkningen är det stora antalet stolphål och monumentets sammanhang, där stolparna utgör två spikraka rader, på respektive 725 och 862 meter. Man skulle däremot kunna se stolparna som ett slags kultpålar som användes vid kalendariska offerriter. En del av det påträffade benmaterialet kan nämligen ha kommit från de djurrester som hängt i stolparna, kanske under många år, för att sedan falla ned till marken och anrikas i anslutning till stolparna för att sedan hamna i destruktionsfyllningen (se Wikborg & Magnell 2018). En mindre del ben ligger även nere i stolphålets fundament. Det antyder att dessa offerdjur inte hängt i stolparna efter det att de rests, utan snarare placerats i hålen innan stolparna restes. Detta skulle snarast kunna tolkas som en invigningsrit, som leder tankarna till en konsekration av en rituell plats. Sådana riter skulle kunna hänga samman med den rituella avgränsningen av en helgedom. Den tolkningen har ett starkt stöd i den lokala kontexten i Gamla Uppsala, där de båda stolpraderna tillsammans med ån Samnan och Högåsen avgränsar det område där den berömda kultplatsen troligen låg. Mycket talar för att den norra stolpraden samtidigt kan ha flankerat en viktig ceremoniväg, kanske i samband med ett slags linjära begravningsprocessioner, som inleddes vid Samnan och avslutades vid nekropolen nära Kungsgården i Gamla Uppsala.

Många depositionerna i anslutning till stolpraderna har dock skett i samband med destruktionsarbetet av monumentet (Wikborg & Magnell 2018). De har då placerats i hålen efter det att stolparna avlägsnats. Liknande riter utfördes även då den vendeltida hallen i Gamla Uppsala övergavs. Bland annat deponerades ett antal järnspiraler, som tidigare dekorerat hallen, i stolphålen efter det att byggnaden brunnit ned (Ljungkvist & Frörlund 2015). Den typen av rituella depositioner i samband med destruktionsarbetet betonar den viktiga betydelse stolpmonumentet och gästbudshallen hade för människorna i Gamla Uppsala. Det finns många källor, både skriftliga och arkeologiska, som vittnar om att liknande rituella handlingar utfördes vid nedläggningar av kultplatser på andra håll i Norden under yngre järnåldern (Sundqvist 2016).

Om man fokuserar på sammanhanget i Gamla Uppsala under 600-talet måste man relatera stolpraderna till platsens monumentalisering,

till exempel byggandet av de stora kungshögarna och den 50-meter långa gästbudshallen (jfr Ljungkvist 2013; Ljungkvist & Frölund 2015). Troligen speglar dessa monument framväxten av en maktelit som tillämpar nya strategier på platsen för att manifesteras sin överhöghet. Enligt min mening använde denna elit bland annat myter, riter, symboler och en religiös organisation som maktmedel (Sundqvist 2016). Man hävdade bland annat att man hade en nära relation till den mytiska världen. Snorre skildrar på 1200-talet i sin *Ynglinga saga* hur Ynglingaätten i äldre tider härskat i Uppsala. I Snorres skildring är det guden Frö som gör Uppsala till kungasäte och blir anfader till de generationer av kungar som följer. *Ynglinga saga* går tillbaka på den äldre norska skaldedikten *Ynglingatal*, där några sveakungar betraktas som guden Frös avkomma. Enligt min mening speglar vissa poetiska uttryck i denna dikt en mytisk maktstrategi. Uppförandet av kungshögarna, hallen och stolpmonumentet tillhör däremot de rituella och symboliska strategier, som tillämpades för att skapa legitimitet för kungarna. Liknande monumentala byggnationer har även uppförts i anslutning till andra härskarsäten i Skandinavien under yngre järnåldern.

KÄLLOR

- Adam av Bremen. *Magistri Adam Bremensis Gesta Hammaburgensis Ecclesiae Pontificum*. Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum. Ex Monumentis Germaniae Historicae. Editio Tertia. Ed. B. Schmeidler. Hanover–Leipzig 1917.
- Beowulf and the Fight at Finnsburg*. Red. Fr. Klaeber. Lexington, Massachusetts 1950.
- Clemen, Carolus. *Fontes historiae religionis germanicae*. Fontes Historiae Religionum III. Berlin 1928.
- Den äldre Frostathings-Lov*. Se NGL.
- Egils saga*. I: *Egils saga Skallagrímssonar*. Íslenzk fornrit 2. Red. Sigurður Nordal. Reykjavík 1988.
- Einhard, Vita Karoli, Red. R. Rau (Frhr. vom Stein-Gedächtnisausg.) 5, 1955, Omtryckt 1993.

- Flateyjarbók: En samling af norske konge-sagaer med inskudte mindre fortællinger.* Band 1–3. Red. Guðbrandur Vigfusson & C. R. Unge. Christiania 1860–68.
- Hákonar saga góða. Se *Heimskringla I*.
- Hervarar saga ok Heiðreks saga.* Red. G. Turville-Petre. Viking Society for Northern Research. London 2006 (1956).
- Magnus Erikssons Landslag.* Se SSSL.
- NGL = *Norges Gamle Love indtil 1387.* Vols. I–III. Ed. R. Keyser & P. A. Munch. Christiania 1846–49.
- Óláfs saga helga. Se *Heimskringla II*.
- Ovidius. *Ovid's Fasti.* Red. J. Loeb. Transl. J.G. Frazer. London–Cambridge, Massachusetts. 1959 (1931).
- Rudolf av Fulda. *Translatio S. Alexandri.* Se Clemen, Carolus.
- Skj = *Den Norsk-Islandske Skjaldedigtning 800–1400.* AI–II, BI–II. Red. Finnur Jónsson. København 1967–1973 (1912–15).
- Snorre Sturlason. *Heimskringla I–III.* Íslenzk fornrit 26–28. Red. Bjarni Aðalbjarnarson. Reykjavík 1979 (1941, 1945, 1951).
- Snorre Sturlason. *Nordiska kungasagor I–III.* Övers. K.G. Johansson. Stockholm 1991–1993.
- Snorre Sturlason. *Snorres Edda.* Övers. K.G. Johansson & M. Malm. Stockholm 1997.
- SSGL = *Samling af Sweriges Gamla Lagar. Corpus Iuris Sueo-Gotorum Antiqui.* Vol. 1–13. Ed. [H. S. Collin &] C. J. Schlyter. Stockholm 1827–1877.
- Sö = Södermanlands runinskrifter. Granskade och tolkade av Elias Wessén och Erik Brate.
- Tacitus, Cornelius. *Germania.* Originalalets text med svensk tolkning jämte inledning och kommentar av A. Önnersfors. Stockholm 1960.
- U = Upplands runinskrifter. Granskade och tolkade av E. Wessén & S. B. F. Jansson. *Sveriges runinskrifter.* 6–9. KVHAAH. Stockholm 1940–58.
- Upplandslagen.* Se SSSL.
- Äldre Västgötalagen.* Se SSSL.

LITTERATUR

- Andersson, Thorsten. 2004. "Svethiudh, det svenska rikets kärna". I: *Namn och bygd* (92), 5–18.
- Andersson, Thorsten. 2005. "Svethiudh arkeologiskt förankrat". I: *Namn och bygd* (93), 13–15.
- Andrén, Anders. 2014. *Tracing Old Norse Cosmology. The world tree, middle earth, and the sun in archaeological perspectives*. Vägar till Midgård 16. Nordic Academic Press, Lund.
- Berónius Jörpeland, Lena et al. 2013. "Monumentala stolprader i Gamla Uppsala". I: *Fornvännen* (108), 278–281.
- Björk, T. & Y. Wickberg. 2015. "Rows of Wooden Pillars. Continued Fieldwork at the Degeberga Linear Monument, with further Parallels and Societal Implications". I: *Fornvännen* (110), 241–256.
- Bratt, P. & Andersson, K. 2000. *Arkeologiska undersökningar vid Rösaring*. Stockholms läns museum. Rapport 2000:11. Stockholm.
- Brink, Stefan. 2000. "Forntida vägar". I: *Bebyggelsehistorisk tidskrift* (39), 23–64.
- Bäck, Mattias et al. 2008. *Lilla Ullevi – historien om det fridlysta rummet*. UV Mitt, rapport 2008:39. Arkeologiska undersökningar. Stockholm.
- Damell, D. & Östmark, K. 1986. "Rösaringkomplexet". I: *Arkeologi i Sverige 1984*. RAÄ och SHM. Rapport RAÄ 1986:2. Stockholm.
- Drobin, Ulf & Marja-Liisa Keinänen. 2001. "Frey, Veralden olmai och Sampo". I: *Kontinuitäten und Brüche in der Religionsgeschichte: Festschrift für Anders Hultgård zu seinem 65. Geburtstag am 23.12.2001*. Red. Michael Stausberg, Olof Sundqvist & Astrid van Nahl. De Gruyter, Berlin–New York, 136–169.
- Grimes, Ronald L. 1987. "Processions". I: *Encyclopedia of Religion*. Red. M. Eliade. New York: Macmillan Publishing Company, 1–3.
- Gräslund, Bo. 1993. "Folkvandringstidens Uppsala. Namn, myter, arkeologi och historia". I: *Kärnhuset i riksäpplet*. Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds årsbok. Uppland 1993. Red. K. Blent et al. Uppsala, 173–208.

- Hammond, N.G.L. & Scullard, H.H. 1970. *The Oxford Classical Dictionary*. Oxford.
- Hasselberg, Gösta. 1959. "Eriksgata". I: *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*. Vol. 4. Allhems, Malmö, col. 22–27.
- Holmqvist, Wilhelm. 1980. *Vikingar på Helgö och Birka*. Stockholm. 62.
- Hultgård, Anders. 1993. "Altskandinavische Opferrituale und das Problem der Quellen". I: *The Problem of Ritual*. Scripta Instituti Donneriani Aboensis. XV. Red. Tore Ahlbäck. Almqvist & Wiksell, Stockholm, 221–259.
- Hultgård, Anders. 2001. "Kultische Umfahrt". I: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*. Band 17. Red. H. Beck et al. De Gruyter, Berlin–New York, 437–442.
- Ingstad, A.S. 1992a. "Tekstilene i Osebergskipet". I: *Osebergdronningens grav. Vår arkeologiske nasjonalskatt i nytt lys*. Red. A.E. Christensen et al. Oslo, 176–208..
- Ingstad, A.S. 1992b. "Hva har tekstilene vært brukt til?". I: *Osebergdronningens grav. Vår arkeologiske nasjonalskatt i nytt lys*. Red. A.E. Christensen et al. Oslo, 209–223.
- Ingstad, A.S. 1992c. "Oseberg-dronningen – hvem var hun?". I: *Osebergdronningens grav. Vår arkeologiske nasjonalskatt i nytt lys*. Red. A.E. Christensen et al. Oslo, 224–256.
- Janzén, Assar. 1947. "De fornvästnordiska personnamnen". I: *Nordisk kultur* 7.
- Lang, Bernhard. 2011. "Processions". I: *Religions Past and Present: Encyclopedia of Theology and Religion*, Leiden: Brill.
- Larsson, Mats G. 2010. "Mora sten och Mora ting". I: *Fornvännen* (105), [291]–303
- Larsson, Mats G. 2013. "Geofysik på Mora äng". I: *Fornvännen* (108), 58–59.
- Liedgren, Jan. 1966. "Mora sten". I: *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid*. Vol. 11. Allhem, Malmö, col. 689–690.
- Ljungkvist, John. 2013. "Monumentaliseringen av Gamla Uppsala". I: *Gamla Uppsala i ny belysning*. Red. Olof Sundqvist, Per Vikstrand

- & John Ljungkvist Religionsvetenskapliga studier från Gävle 9. Gävle, 33–67.
- Ljungkvist, John & Per Frölund. 2015. “Gamla Uppsala – the emergence of a centre and a magnate complex”. I: *Journal of Archaeology and Ancient History* (16), 3–29.
- Magnell, Ola & Elisabeth Iregren. 2010. ”Veitstu hvé blóta skal? The Old Norse blót in light of osteological remains from Frösö Church, Jämtland, Sweden”. I: *Current Swedish Archaeology* (18), 223–250.
- Modéer, I. 1964. *Svenska personnamn. Handbok för universitetsbruk och självstudier*. Utg. av Birger Sundqvist & C.-E. Thors med bibliografi av Roland Otterbjörk. *Anthroponymica Suecana*. 5. Stockholm.
- Much, Rudolf. 1967. *Die Germania des Tacitus*. Winter, Heidelberg.
- Nygaard, Simon & Luke John Murphy. 2017. ”Processioner i førkristen nordisk religion”. I: *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 66 (2017), 40–77.
- Palm, Thede. 1948. *Trädkult: Studier i germansk religionshistoria*. Skrifter utgivna av Vetenskaps-Societeten i Lund, 33. Lund.
- Sanmark, Alexandra. 2015. ”At the Assembly: A Study of Ritual Space”. I: *Rituals, Performatives, and Political Order in Northern Europe c. 650-1350*. Red. Wojtek Jezierski. Brepols, Turnhout, 79–112.
- Schmidt, Roderich. 2001. ”Königsumritt”. I: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*. Band 17. Red. H. Beck et al. De Gruyter, Berlin–New York, 139–141.
- Simek, Rudolf. 2006 (1993). *Dictionary of Northern Mythology*. Orig. title *Lexikon der germanischen Mythologie*. Övers. A. Hall. Boydell & Brewer, Cambridge.
- Strömbäck, Dag. 1928. ”Lytir – en fornsvensk gud?”. I: *Festskrift til Finnur Jónsson 29. maj 1928*. København, 283–293.
- Sundqvist, Olof. 2002. *Freyr’s Offspring: Rulers and Religion in Ancient Svea Society*. Acta Universitatis Upsaliensis. Historia Religio-num. 21. Uppsala.
- Sundqvist, Olof. 2013. “Gamla Uppsala som førkristen kultplats: en översikt och en hypotes”. I: *Gamla Uppsala i ny belysning*. Red. Olof Sundqvist, Per Vikstrand & John Ljungkvist. Gävle, 69–112.

- Sundqvist Olof. 2016. *An Arena for Higher Powers. Ceremonial Buildings and Religious Strategies for Rulership in Late Iron Age Scandinavia*. NuS 150. Brill, Leiden/Boston.
- Sundqvist, Olof. 2018. ”Kultpelare, rituellt hägn och religiösa processioner – stolpmonumentet ur ett religionshistoriskt perspektiv.” I: *at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala*. Red. L. Beronius Jörpeland, H. Göthberg, A. Seiler & J. Wikborg. Arkeologerna, Statens historiska museer, Societas Archaeologica Upsaliensis och Upplandsmuseet. Rapport 2017:1_1. Stockholm.
- Timpe, Dieter. 1992. ”Tacitus’ Germania als religionsgeschichtliche Quelle”. I: *Germanische Religionsgeschichte. Quellen und Quellenprobleme*. Red. Heinrich Beck et al. De Gruyter, Berlin–New York, 434–485.
- Turville-Petre, E.O.G. 1964. *Myth and Religion of the North. The Religion of Ancient Scandinavia*. Weidenfeld & Nicolson, London.
- Vikstrand, Per. 2001. *Gudarnas platser: Förkristna sakrala ortnamn i Mälardalslandskapen*. Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi. LXXVII. Studier till en svensk ortnamnsatlas utgivna av Thorsten Andersson. 17. Uppsala.
- Vikstrand, Per. 2010. ”Ortnamn och den äldre järnålderns högstatusmiljöer”. I: *Makt, kult och plats*. Rapport från arkeologiska seminarier vid Stockholms läns museum. Ed. P. Bratt & R. Grönwall. Stockholm, 23–30.
- Vikstrand, Per. 2015. ”Aspa löt och Runtuna. Om Rönö hundares tingsplats”. I: *Saga och sed*. 2015, 41–65.
- Vries, Jan de. 1956–57. *Altgermanische Religionsgeschichte I–II*. Grundriss der germanischen Philologie 12/1–2. De Gruyter, Berlin.
- Wikborg, Jonas. 2018. ”Gammalt som gatan? Kronologiska aspekter på stolpraderna i Gamla Uppsala”. I: *at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala*. Red. L. Beronius Jörpeland, H. Göthberg, A. Seiler & J. Wikborg. Arkeologerna, Statens historiska museer, Societas Archaeologica Upsaliensis och Upplandsmuseet. Rapport 2017:1_1. Stockholm.

- Wikborg, Jonas & Hans Göthberg. 2018. ”Stolpraderna i landskapet – det vendeltida stolpmonumentet och dess paralleller”. I: *at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala*. Red. L. Beronius Jörpeland, H. Göthberg, A. Seiler & J. Wikborg. Arkeologerna, Statens historiska museer, Societas Archaeologica Upsaliensis och Upplandsmuseet. Rapport 2017:1_1. Stockholm.
- Wikborg, Jonas & Ola Magnell. 2018. ”Händelser vid stolpar. En analys av stolpradernas fyndmaterial”. I: *at Upsalum – människor och landskapande. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala*. Red. L. Beronius Jörpeland, H. Göthberg, A. Seiler & J. Wikborg. Arkeologerna, Statens historiska museer, Societas Archaeologica Upsaliensis och Upplandsmuseet. Rapport 2017:1_1. Stockholm.
- Zachrisson, Torun. 2004. ”The Holiness of Helgö.” I: *Excavations at Helgö XVI. Exotic and Sacral Finds from Helgö*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm, 143–175.
- Zachrisson, Torun. 2010. ”Helgö – mer än ett vi”. I: *Makt, kult och plats*. Rapport från arkeologiska seminarier vid Stockholms läns museum. Red. P. Bratt & R. Grönwall. Stockholm, 79–88.

ABSTRACT

During archaeological excavations in Old Uppsala, Sweden, 2012–2017, traces of two rows of posts have been found and dated to c. 500–600 AD. The northern row goes north-south and stretches out c. 900 meters. The southern row runs east-west and is about 500 meters long. There are clear indications that this large-scale monument had a religious significance. However, the monument is mysterious and difficult to interpret. This contribution argues that the posts may have represented symbolic markings that flanked one or more ceremonial routes in Old Uppsala. It also suggests that they were ritual delimitations of an inaugurated area.

KEYWORDS: ancient monument; rows of posts; procession routes; ritual delimitations; sanctuary; Old Uppsala